

INFLUENȚA CONCEPȚIILOR FILOSOFICE ASUPA EVOLUȚIEI ARHITECTURII

Dumitru Vlasov

Coordonator științific: dr. conf, Lozovanu Ecaterina

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *Originea istorică a arhitecturii se referă la momentul concret, istoric, în care se naște arhitectura. Nu se cunoaște și nici nu se va putea cunoaște vreodată momentul exact în care a luat naștere. Arhitectura fiind forma cea mai cuprinzătoare de organizare a spațiului, urmărind rezolvarea echilibrată, armonioasă, a funcțiunilor complexe, multilaterale. Artă se știe este un fenomen conștient, arhitectura, pe lângă această calitate mai este cognitivă și ontologică. Până la sfârșitul secolului trecut arhitectura era considerată "o decorație a structurii" iar în secolul nostru Frank Lloyd Wright redefiniște arhitectura prin stilul său de integrare armonioasă a structurilor în natură, fiind exponentul cel mai de seamă al arhitecturii organice.*

Cuvinte cheie: *Arhitectură, Politeism, Ordin Clasic, Creștinism, Renaștere, Neoclasicism, Constructivism.*

În anul 40 î. Hr. , Arhitectul roman Vitruviu scria că cele trei atribute ale unei clădiri sunt rezistența, utilitatea și frumusețea (firmitas, utilitas, venustas). Moștenirea acestor idealuri se trage de la monumentele grecești. Arhitecții greci au dezvoltat un sistem de proporții ideale ale construcțiilor, inspirat din natură. Cunoscut sub numele de „ordine clasice” . Cultura greacă a ajuns la apogeu în sec. V î. Hr. când școlile de filosofie ale lui Socrate și Platon înfloreau , iar conducătorul atenian Pericle a început construirea Acropolei. Arhitectura juca un rol important în „agora” centrul civic al orașului , care adăpostea „bouleuterion-ul”, clădirea cîrmuirii unde luase naștere și înflorise democrația. Grecii antici, la fel ca toate popoarele antichității, erau pătrunși de sentimentul sacralului (thambos) exprimat prin acea teamă, acea spaimă respectuoasă pe care o trezește apropierea oricărei forțe, a oricărei ființe supranaturale deslușite în natură sau în lumea oamenilor. Sentimentul religios regăsește existența divinului peste tot, în piatră, în apă, în arbore, în animal. Aceasta nu înseamnă că totul în natură este zeu, dar totul poate să fie, din fericire sau nefericire, și să se manifeste ca zeu. Universul era plin de divinități, mari sau mici, binevoitoare sau de temut, și în această credință se află rădăcina politeismului care, după o fază animistă, a luat destul de repede în Grecia o înfățișare antropomorfică. Formarea concepției religioase a grecilor a dus la dezvoltarea arhitecturii sacrale și venerației zeilor prin monumente și temple împunătoare, dintre care cel mai important fiind ansamblul de temple de pe Acropolă . Arhitectul , Filosoful și Sculptorul Fidias a fost însărcinat să supervizeze construcția Acropolei. Fidias a proiectat cu măiestrie edificiile de pe Acropole pentru a crea armonia spațială și a intensifica dramatismul vizual precum și o încadrare armonioasă în peisajul atenian.

Arhitecții romani datorează mult grecilor . Ei și-au ridicat clădirile conform ordinelor clasice și le-au decorat cu copii ale statuilor grecești. Alte trăsături definitorii ale arhitecturii romane au fost preluate de la etrusci . Interferența acestor două culturi a dus la apariția stilului roman.De-a lungul timpurilor împărații romani au urmărit construcția monumentelor pentru a fi în grațiile zeilor și pentru a impresiona poporul roman. Forul central al orașelor servea pentru amplasarea unor monumente de mari dimensiuni, cum sunt templele și arcele de triumf . Arhitecții romani au dezvoltat inovații extinzînd vocabularul clasic moștenit de la greci. În proiecte precum Colosseumul, ei îmbină arcele cu stilurile grecești. Expansiunea colonială a dus arhitectura și inovațiile romanilor pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale imperiului. Una din celebrele personalități romane ce și-a adus aportul în dezvoltarea arhitecturii este Filosoful, Arhitectul și Inginerul Vitruviu. Vitruviu este autorul celebrului tratat de arhitectură „ De architectura”. De architectura este un tratat al arhitecturii grecești și romane, dedicată împăratului Augustus. Reprezintă una din puținele lucrări majore ale arhitecturii antice care a supraviețuit pînă în prezent. Pentru evidențierea valorii acesteia, se pot menționa câteva concepte și teorii care apar aici: Un edificiu trebuie să aibă trei calități: firmitas, utilitas, venustas, adică stabilitate, utilitate, estetică. Arhitectura este o imitație a naturii. Așa cum păsările și albinele își construiesc spațiul locuibil, astfel și oamenii trebuie să folosească elemente naturale și mai ales edificiile arhitectonice să se integreze mediului, peisajului înconjurător, concept de o puternică actualitate. Ordinele arhitecturale inventate de greci: doric, ionic, corintic, arată că aceștia erau înzestrați cu un puternic simț al proporțiilor. Punctul culminant îl constituie înțelegerea proporțiilor corpului uman. Ulterior, Leonardo da

Vinci avea să reprezinte grafic, cu specifica sa măiestrie, omul vitruvian (un corp uman înscris în cerc și pătrat, figuri fundamentale ale ordinului cosmic).

Atunci când Constantin a devenit împărat roman, orașul Roma devenise vulnerabil atacurilor militare și s-a hotărât să stabilească capitala noului imperiu în grecesul Bizanț, numită apoi Constantinopol astăzi Istanbul. În acea perioadă creștinismul era un cult relativ minor, ai cărui adepți persecutați erau nevoiți să se întâlnească în secret. Hotărârea lui Constantin de a îmbrățișa creștinismul a schimbat cursul istoriei arhitecturii. Spre deosebire de cultul păgân, creștinismul avea nevoie de un vast spațiu interior. Constantin a ales drept model o bazilică romană care făcea parte din palatul său. Bazilica, o sală acoperită pentru întruniri servea inclusiv drept sală a tronului. Mutânduși tronul în absida prevăzută cu un altar, Constantin a transformat bazilica în prima biserică creștină. Cel mai semnificativ tip de monument arhitectural din istoria arhitecturii creștine. Orașul Istanbul găzduiește până în prezent cea mai monumentală construcție din arhitectura creștină timpurie care este „Catedrala Sf. Sofia” în prezent moscheie.

În urma creștinării spațiului European ea naștere stilul romanic care este arta caracteristică europeană din secolele XI-XIII, cu arhitectura ca gen principal de manifestare. Arhitectura romanică este dominată de programul religios creștin principalele susținătoare ale arhitecturii erau mănăstirile care, în acea perioadă, depășeau numărul de 2.000. Familiile înstărite doreau și ele să-și etaleze pozițiile pe care le ocupau în societate, făcând numeroase donații locașurilor sfinte. Astfel, încercau să le garanteze o carieră clericală fiilor lor. Unii considerau acest fapt și ca pe o formă de asigurare spirituală, care le garanta răsplata în viața de apoi. Stilul romanic a păstrat formele de tradiție romană, în care a integrat elemente carolingiene și bizantine. Trăsătura cea mai izbitoare a bisericilor și catedralelor romanice este masivitatea și utilizarea frecventă a arcurilor curbe pentru ferestre, uși sau arcade. Bisericile romanice sunt de tip bazilical (cel mai adesea cu trei nave). Marele avânt pe care l-a cunoscut arhitectura romanică s-a datorat unor reforme ale ordinului benedictin, mișcări pornite la Cluny (reforma cluniacenză), respectiv Cîteaux (în urma cărora au apărut cisterciienii). Printre cele mai impozante clădiri nou construite se numără abațiile, capelele și bisericile de pelerinaj.

Arhitectura gotică reprezintă unul din stilurile arhitecturale asociate cu catedralele, precum și cu alte biserici din aproape toată Europa în timpul perioadei medievale, începând cu secolul al XII-lea și încheind cu anii 1500. Arta gotică datorează mult contribuției masive a societății laice, fiind creată și reprezentată de meșteri și artiști laici, cu concursul material și moral al mulțimilor de credincioși, dar inspirată și patronată tot de clerul Bisericii. Pe când în perioada romanică bisericile cele mai importante care s-au clădit erau abațiile, gloria stilului gotic sunt catedralele. Arhitecții, meșterii constructori și lucrătorii (zidarii, pietrarii, decoratorii, sculptorii, pictorii etc.) au început în sec. XIII să se organizeze în adevărate corporațiuni ambulante, răspândite mai ales în Germania și Anglia; acestea stau la originea asociațiilor de francmasoni de mai târziu. Stilul gotic este o transformare a stilului romanic, apărut din necesitatea de a da o altă dimensiune verticală clădirilor prin căutarea echilibrului în locul stabilității maselor. Termenul a fost introdus în anul 1550 de Giorgio Vasari, care făcea aluzie la tribul germanic al goților, ca prototip pentru o cultură inferioară, "barbară" ca mai apoi tot el să definească Arhitectura renascentistă. În realitate, arta gotică a dat Europei capodopere comparabile cu cele mai mari creații ale geniului uman. Monumentele romanice le păreau arhitecților secolului al XII-lea greoaie, masive și întunecate, datorită ferestrelor puține și înguste aceasta a dus la revoluționarea viziunii spațiale a romaniceului prin inventarea arcelor de susținere și a ogivelor.

Arhitectura Renascentistă este arhitectura perioadei de la începutul secolului al XV-lea până la începutul secolului al XVII-lea, în diferite regiuni ale Europei, în care are loc o redefinire a interesului pentru cultura și civilizația greco-romană, iar spiritul european se eliberează de sub tutela obscurității religioase medievale. Termenul de Renaștere a fost folosit de Giorgio Vasari (1452-1550) care evocă o "rinascita" artistică, în opoziție cu maniera gotică precedentă, deci cu ansamblul epocii medievale. Delimitarea precisă a Renașterii din punct de vedere cronologic îi aparține lui Jacob Burckhardt către 1860. În arhitectură, ca și în pictură și sculptură, Renașterea a avut un cuvânt greu de spus. Formele geometrice s-au reconsiderat: pătratul și cercul pentru plan, cubul și cilindrul pentru edificii. Este căutată simplitatea. Reprezentanții acestui curent au introdus anumite îmbunătățiri în lucrările lor în această perioadă: Filippo Brunelleschi folosește Secțiunea de Aur, Leon Battista Alberti a descoperit perspectiva centrală etc.

Filippo Brunelleschi, Interesul său pentru matematică și studiul monumentelor antice îi îndreaptă pașii spre arhitectură. Brunelleschi pune bazele arhitecturii renascentiste: a fost inițiatorul noii tehnici, învățată din studiul monumentelor antice, care i-a permis să ridice o maiestuoasă cupolă fără a fi nevoie de armături dar, mai ales, a fost inițiatorul unei noi ideologii. Odată cu Brunelleschi, arhitectul nu mai este doar maestrul medieval, ci este proiectantul, creatorul, în măsură să rezolve problemele cu ajutorul intelectului. Brunelleschi a revoluționat spațiul plastic introducând metoda perspectivei liniare, o metodă rațională, deci o

convenție, prin care se crea un spațiu tridimensional coerent, omogen și infinit pe o suprafață bidimensională, iluzia unui spațiu spectaculos, creat și controlat matematic.

Leon Battista Alberti. (n. 18 februarie 1404 - d. 20 aprilie 1472) A fost scriitor, arhitect, pictor, sculptor, filozof italian și umanist al Renașterii. Una dintre cele mai de seamă contribuții ale lui Alberti, a cărei influență se extinde peste secole, o constituie tratatul de arhitectură „De re aedificatoria” („Arta de a construi”). Lucrarea are ca punct de plecare celebrul tratat „De architectura” al arhitectului roman Vitruviu (80 sau 70 î.Hr. - 15? î.Hr.). Considerat a fi descoperit perspectiva centrală. Alte surse literare utilizate includ Platon și Aristotel.

Donato di Pascuccio d'Antonio. Cunoscut sub numele de Bramante, (n. 1444, Monte Asdrualdo - d. 11 martie 1514, Roma), a fost un pictor și arhitect italian, considerat, alături de Michelangelo și Rafael, una dintre cele mai mari personalități artistice ale Renașterii italiene. Studiul anticelor edificii clasice și discuțiile cu Leonardo da Vinci, l-au îndreptat către folosirea formelor arhitectonice clasice, cu scopul de a crea echilibru și armonie. Un exemplu se regăsește în concepția sa despre orașul ideal, care rezultă un fel de manifest al noii arhitecturi milaneze, din plin renescentistă. Datorită lui, Roma a devenit principalul centru arhitectural al epocii sale. Ca arhitect, Bramante a fost primul care a reușit să recreeze un edificiu care să conțină toate caracteristicile clasice, astfel încât a putut fi luat ca model și de către contemporanii săi.

Michelangelo Buonarroti . (1475, Caprese- 1564, Roma) a fost, alături de Leonardo da Vinci, cel mai important artist în perioada de vârf a Renașterii italiene. Geniul său universal este deopotrivă oglindit de pictură, desen, sculptură și arhitectură. A fost un geniu revoluționar ale cărui lucrări concentrează cele mai importante caracteristici ale arhitecturii Renașterii.

Secolul al XVII-lea, cunoscut și ca secolul barocului reprezintă o perioadă de stabilitate, progres și evoluție culturală și artistică. Barocul marchează depășirea curajoasă a limitelor estetice atinse de renașcentiști care au recuperat antichitatea clasică. Creațiile artistice oferă senzația teatrală de dezechilibru, de dinamism. Atât Biserica Catolică cât și aristocrația seculară au aderat rapid la valorile barocului, ba chiar mai mult, l-au îmbrățișat și încurajat pentru că vedeau în el diferite modalități de a-și extinde controlul asupra societății. Biserica catolică vedea modul în care dramatismul stilului ar putea atrage oamenii spre religie iar burghezia considera barocul arhitectural și artistic ca un mod de atrage clienți și de a face concurență economică. Nu întâmplător, clădirile baroc, atât cele subvenționate de biserică cât și cele subvenționate de aristocrație au fost construite în spații largi, publice sau private, având prin concepție și structură o succesiune de intrări, holuri, încăperi, coridoare, scări interioare și exterioare, săli de recepție, crescând progresiv în volum, grandoare și opulență evoluând spre un nou stil Arhitectural.

Rococo este un stil arhitectural, decorativ, artistic și de design interior care a fost generat în Franța secolului al XVIII-lea, dar care s-a răspândit ulterior în întreaga Europă și apoi în cele două Americi. Stil în arta europeană urmând barocului și precedând stilul neoclasic. Renunțând la ordinele clasice, arhitectura rupe cu tradiția într-o nouă concepție, conform căreia formele diferă de funcție, iar relația dintre interior și exterior nu este obligatorie. Decorația arhitecturală de interior și mobilier capătă o deosebită importanță, odată cu artele minore în general, adoptând o ornamentație excesivă cu un repertoriu nou de motive (embleme, atribute de zeiități mitologice, imitarea unor elemente naturale ca grottele, stâncile, scoicile). În pictură și sculptură domină subiectele galante, frivole, idila bucolică. Spre sfârșitul perioadei sale de existență, a devenit relativ sincron și de multe ori s-a apropiat sensibil de neoclasicism.

Influențat de gândirea din Secolul luminilor, neoclasicismul impune dominația rigorii, având ca modele arta greacă și cea romană. Antichitatea se impune din nou, în opoziție cu concepțiile baroce. Aceasta „noua lectură” este menită să ducă la redescoperirea simplității și profunzimii naturii, spre deosebire de trăirile superficiale ale rococo-ului. Temele mitologice și antice, sunt din nou prezente. În timpul primului Imperiu (1804-1814), neoclasicismul devine stilul oficial. Revoluția franceză se folosește și ea de acest stil pentru a evidenția virtuțile patriotice, regândind valorile antice în termeni morali. Artistul trebuie să fie acum o persoană angajată civic, care să-i învețe pe ceilalți faptele eroilor antici, stimulând astfel virtutea. Stilul neoclasic se caracterizează în principal printr-o întoarcere la formele greco-romane. Pentru artiști, nu este vorba de a recurge la imitarea servilă a Antichității sau la experiența Renașterii italiene, ci de a dezvolta noi principii, destul de repede transformate în reguli rigide: claritate a expunerii, simplitate a structurii prin intermediul ordinii, al simetriei, al proporțiilor.

După aproape 20 de ani de arhitectură modernistă statele totalitare din Europa convergeau spre aceeași linie estetică neoclasică. Contextul acestei distilări a formei a fost diferit pentru Germania, Italia și Uniunea Sovietică, dar toate trei țineau să stabilească un stil național care să poată exprima retorica totalitară. Modelul neoclasic se potrivea cu o ideologie a unei puteri instalate pe scară întinsă, pe când modernismul eșuase în această direcție, deoarece era un limbaj al comerțului, care răspundea în primul rând energiei economiei de piață liberă, nu glorificării puterii de stat. În Uniunea Sovietică, constructivismul a făcut parte

din gândirea revoluționară, pînă la decizia paradoxală al lui Stalin că numai arhitectura clasică era adecvată pentru exprimarea ambițiilor proletare. În Germania țară aflată pe atunci în fruntea modernismului- Hitler a închis instituții precum școla Bauhaus care în mintea lui propagau o decadentă pe care el o disprețuia. Există totuși o modernitate subiacentă comună logicii fasciste și celei sovietice. Totuși regimurile totalitare priveau în principal spre trecut pentru modele arhitecturale care să le poată afirma și consacra puterea. La Berlin, Albert Speer a produs un nou plan general care elimina cartiere întregi în favoarea unei axe centrale ce imita bulevardul Champs-Elysees din Paris. În Italia, capitala Franței a devenit un model pentru „hausmannizarea,, mussoliniană a Romei. În România pentru construcția Palatului Ceușescu și căilor de acces au fost distruse cartiere întregi, ș.a. Odata cu apariția și dezvoltarea teoriei evoluționiste a lui Charles Darwin cînd ateismul și-a atins apogeul, ideile filosofului Karl Marx influențase considerabil dezvoltarea arhitecturii, cu referire la schimbarea funcțiilor edificiilor de cult în edificii cu destinație sociala sau vizarea altor tipuri de monumente arhitecturale. Fenomen ce a lăsat o amprentă enormă în evoluția arhitecturii contemporane. Observăm că în anii '90 au apărut multe antologii și cărți despre originile arhitecturii – ceea ce ne face să ne punem întrebarea dacă nu cumva ne aflăm într-o epocă de tranziție culturală, dacă nu cumva, în curînd, se va schimba paradigma, din nou? La începutul secolului XX s-a manifestat un fenomen similar, urmat, într-adevăr, de o schimbare de paradigmă: fenomenul avangardelor a dat naștere artei și arhitecturii moderne. Atunci, la începutul secolului XX, pe lângă antologii au apărut și importante cărți de arhitectură - tratate - în care se punea problema originilor arhitecturii. Una din ideile fundamentale susținute în aceste lucrări afirma că arhitectura modernă constituie o întoarcere la originile arhitecturii.

Arhitectura a fost, pînă la modernism, mult mai conservatoare decât celelalte arte. modernismul este singurul curent artistic care s-a născut din arhitectură, așadar, în cazul curentului modern, schimbarea, inovația, ruptura cu tradiția începe tocmai în arhitectură. Cred că este de gândit o analogie între caracterul păstrător al arhitecturii și conservatorismul care ține de esența postmodernității în arhitectură.

Bibliografie:

1. Daniel Borden, Jerzey Elzanowski, *Arhitectura- evoluție, stiluri, personalități. De la preistorie la Renașterea timpurie*, 2008. Vol.1
2. Daniel Borden, Jerzey Elzanowski, *Arhitectura- evoluție, stiluri, personalități. De la Renaștere la secolul XIX*, 2008. Vol 2 .
3. Daniel Borden, Jerzey Elzanowski, *Arhitectura- evoluție, stiluri, personalități. Secolul XX*, 2010 vol.3.